

Solske stvari.

Zakaj si je štajarska dežela zavoljo ljudskih šol toliko stroškov nakopala.

Od Save 20. oktobra.

Lepa štajarska dežela je kljubu mnogo bogatim zakladom, katere v sebi hrani in tudi na dan spravlja, kljubu precejšnji rodovitnosti srednjega in spodnjega dela zelo obubožala, zelo zabredla v denarne zadrege, v nemajhne dolgove. Kako se bo iz njih izkopala, to ne gre meni pretresavati in premišljevati. Tudi tega nočem preiskovati, v katerih oddelkih svoje uprave ni prav gospodarila. Jaz sem se namenil samo gospodarstvo in ravnanje pri ljudskem šolstvu obelodaniti, napake, vsled katerih je ono tako veliko stalo, da je tudi to mnogo pomoglo k sedanji mizeriji.

Prav je bilo, da so se učiteljem plače zboljšale; to je bilo silno potreba. Prav je bilo, da se je število ljudskih šol pomnožilo; odobravati se tudi more, da se je veliko šol na več razredov razširilo; hvalim tudi to, da se je nekoliko za večje izobraženje učiteljstva potrosilo. Napredovalo se je toraj v marsikaterem obziru, in vsak duševni napredek stane tudi kolikor toliko novcev.

Pri katerih oddelkih ljudskega šolstva pa bi se bilo tedaj dalo kaj prihraniti? Najprvo pri tako zvanih deželnih meščanskih šolah. Štajarski deželni zbor je bil namreč ustvaril institut posebnih meščanskih šol še pred novimi šolskimi postavami, katere tudi so željo po meščanskih šolah izražale in jih vpeljale v mnogih deželah. Toda meščanske šole v smislu državne šolske postave so samo višja kategorija ljudskih šol, in nekako nadomestovalke prejšnjih nesamostalnih spodnjih realk, katerih je posebno na Českem veliko bilo. Štajarski deželni zbor pa je bil v mestih Gradec, Celje, Radgona, Fürstenfeld, Judenburg, Hartberg in Voitsberg ustanovil tako zvane deželne meščanske šole, ki so bile še boljše z raznimi potrebščinami in pripravi preskrbljene, kakor nižje srednje šole, in na njih je bilo toliko in tako dobro plačanega učiteljstva nastavljenega, kakor na srednjih šolah. Bile so in so še te šole nekako realgimnazije s tem razločkom, da se v njih klasičnih jezikov ni učilo, ampak na praktično življenje bolj oziralo. Občine, katere so te zavode sprejele, stavile so za nje jako lepa šolska poslopja in se zavezale, šole v stvarnih potrebščinah podpirati. Vsa čast tem žrtvam za tako omiko, ako bi le ljudstvo po njej v istini hrepenelo! Ali z ozirom na stopinjo duševne izobraženosti štajarskega ljudstva in z ozirom na slabo gmotno stanje, ter tudi gledé na majhno število stanovalcev v dotičnih mestih je bilo pa še sprevideti, da so to previsoke šole za prosto ljudstvo. To je tudi skušnja potrdila.

Razen celjske in graške deželne meščanske šole so vse druge te vrste in štejejo vedno prav majhno število učencev*), posebno pa je v majhnih nemškoštajarskih mestih: Hartberg, Voitsberg, Fürstenfeld, Judenburg celó malo meščanskih učencev, tako, da je samo dežela plačevala na leto poprek za enega učenca čez 70 gold., in občine gotovo tudi toliko.

V vseh teh mestih tako „nobel“ osnovanih meščanskih šol ni bilo treba. Zadostovale bi bile meščanske šole v smislu državne šolske postave, kakoršnih je na priliko na Českem, Moravskem in drugod prav veliko. V Hartbergu, Voitsbergu in v Fürstenfeldu pa tudi v Radgoni bi se bilo morda opravilo s pet- in šestrazred-

nimi ljudskimi šolami. V Celji pa, kjer je še gimnazija, ne bi tako treba bilo meščanske šole. Ta je sicer dobro obiskovana, zato pa je gimnazija v primeri dosta slabo. Vsaj so si šole po svojem bistvu zelo podobne, torej rajše dobro obiskovanih šol ene kategorije, kakor pa slabo obiskovanih več vrst.

Nekoliko se je dalje grešilo pri štajarskem šolstvu o tem, da se je mestom in trgom dalo veliko razredov, pri katerih so bili učitelji dobro plačani. Na ta način so bile dotične šole sicer dobre, a kmetu pa to ni vselej koristilo, kajti moral je večji davek plačati, a svojega otroka v daljno mestno in trško šolo pošiljati. Ako bi se bilo napravilo po vaséh več enorazrednih šol v ne predragih poslopjih, dobili bi bili taki učitelji na kmetih manjše plače, pa morda bi bili pri cenejšem in domačem življenju z manj obloženim kmetom vred zadovoljnejši. Mesta, trgi in večje fare imajo dandanes res dosta šol, a nahajajo se manjše fare, podfare in večje vasi, posebno po spodnjem Štajerju, katere kljubu visokemu šolskemu davku še nimajo lastnih šol in ne pravih učiteljev. Moja misel pa je, da v prav malih farah in podfarah še posvetnega učitelja treba ni. Naj se izroči poduk duhovniku, kateri ga bode brez dvombe rad in navadno tudi dobro oskrboval za nizko nagrado. Koliko bi se na ta način prištedilo! Pa liberalni nemški gospodje tega niso storili. Znani so mi slučaj, ko so se duhovniki, prijatelji šolstva, ponujali šolskim gospodskam. Pri neki veliki fari je bila, na priliko, dvorazredna šola, ali podučitelja niso mogli za njo dobiti. Ondotni kaplan, ki je imel celó učiteljske preskušnje, se je bil neki ponudil, to mesto oskrbovati, — a ni bil sprejet. In pri kolikih šolah bi kaplani lahko eno učiteljsko službo nadomestovali! Koliko bi se zopet na ta način prihranilo! Pa rajše se postavljajo tiste mestne gizdave in nemškutarske gospodične, kakor pošteni slovenski duhoven. Mnogo bi se bilo prihranilo pri učiteljskih konferencah, katere so tako malo sadu donašale, kajti v njih so bili učitelji samo na nemšk način komandirani, a svobodno se nihče ni smel za korist šolstva oglasiti, vsaj v domačem jeziku je bilo greh. Prepričan sem, da bi bilo mnogo za šolstvo in za svoj stan vnetih učiteljev zastoj prišlo k tem učiteljskim skupščinam, ako bi bili v njih svobodnejši zrak dihal, in ako bi bila njih pametno premišljena beseda kaj izdala.

Okrajne učiteljske knjižnice, o katerih se tudi toži, da mnogo stroškov prizadevajo, ne donašajo toliko koristi, kolikor stanejo. Izposojevanje iz njih je združeno z neprilikami, sicer pa ima učitelj še sam toliko knjig in časopisov, da se lahko iz njih mnogo nauči, ako ima le dovolj dobre volje in prostega časa. Za denar, s katerim so se nakupile učiteljske knjižnice, bi bil jaz učiteljem v njihovo lastnino nakupil takih knjig, katerih bi se bil učitelj, ki svoje duševne potrebščine najbolje pozná, sam izbral. Brez dvombe bi bral potem tudi slovenske, a ne kakor zdaj, ko so v tistih bukvarnicah zgolj nemške knjige.

Národno blagó.

Prislovice in reki iz Istre.

Zapisal J. V.

Ki će mir imet', mora ga sobom nosit'.

Z jednim brkom mi je namignul (malo me je pozdravil).

Ču te poslat' z darom (udarcem), ako ne greš brez dara (udarca). (Tako rečejo starši nadlegajočim otrokom).

Sladka su ušca (ustaca) polibušca (poljubca).

*

*) Meščanske šole, ki so osnovane na podlagi državne postave in ki so ceneje, so bolj obiskovane. Pis.